

II. RECENZJE I NOTY

ALICJA KARGULOWA, (2023). *Poradnictwo od nowa. Emergencja i relacja rezonansu społecznego w dyskursie poradoznawczym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, PWN, ss. 329

Autorka recenzowanej publikacji – Alicja Kargulowa jest inicjatorką badań nad poradnictwem w Polsce, organizatorką ogólnopolskich seminariów naukowych, niekwestionowanym Autorytetem w dziedzinie naukowej refleksji nad teorią i praktyką poradnictwa. Jej dziełem są fundamentalne dla poradoznawstwa podręczniki i prace. Wyznaczając, opisując i charakteryzując w swoich licznych opracowaniach nurty oraz tendencje poradoznawczego dyskursu, czyni to zawsze z głęboką świadomością specyfiki poradniczej sytuacji i jej wyróżników oraz rozległego spektrum konstytuujących ją uwarunkowań, złożoności i niejednoznaczności obecnych w poradniczym doświadczeniu teoretycznych przesłanek i praktycznych działań. Angażując swoją badawczą intuicję oraz erudycję w poradoznawczy namysł, dokonuje tego zawsze w horyzoncie uchwycenia możliwych, zachodzących w interakcji wymiany pomiędzy doradcą i radzącym się wielorakich treści, hermeneutycznie objaśniając to, co z jednej strony nieprzewidywalne i niepewne, przypadkowe i ambiwalentne, z drugiej zaś – uporządkowane, przebiegające według przyjętego scenariusza oraz pewnego metodycznego planu oddziaływań. Dla Kargulowej zachodząca w sytuacji poradniczej wymiana między doradcą a radzącym się jest zawsze wzajemnością skomplikowaną, ale zarazem twórczą. Dodatkowo, ową trudną i równocześnie kreatywną wzajemność postrzega, analizuje i interpretuje nie tylko w planie tkwiącego w niej antropologicznego potencjału, ale także w szerokim kontekście kulturowego i cywilizacyjnego *hic et nunc*, uwzględniając płynność i wielopostaciowość społecznych ram, rozmaite heterogeniczne perspektywy, diagnozując i konstatając sytuację poradnictwa w rzeczywistości, jak to określi w podręczniku akademickim *O teorii i praktyce poradnictwa* (2004), kiedy to *conditio humana* znajduje się wobec „ogólnej nieprzejrzystości społecznej” (Kargulowa, 2004, s. 163). Badaczka jest zdania, że

pomimo znacznych zmian w kulturowym modelu pracy doradcy w dalszym ciągu jest on swego rodzaju pośrednikiem między wewnętrznym światem osoby szukającej porady, a szerszym światem społecznym (Kargulowa, 2004, s. 162).

Książka *Poradnictwo od nowa. Emergencja i relacja rezonansu społecznego w dyskursie paradoznanawczym* jest, jak to formułuje Autorka w słowie wstępnym:

próbą poddania wtórnej analizie wyników dotychczasowego dorobku z zakresu poradnictwa, głównie opublikowanego w dekadzie 2012-2022, a więc przed pojawieniem się pandemii i w pierwszych jej latach (s. XV).

Odwołując się do teorii emergencji, Kargulowa stara się

wydobywać podstawowe jednostki emergencji poradnictwa, czyli odpowiednie struktury, własności, informacje, wzorce zachowania, prawa, prawidłowości i normy (...) oraz wskazywać, które z nich dominują w takim lub innym wywodzie jako na tyle znacząco implementowane, że stają się podstawą organizacji „galaktyki poradnictwa” oraz przykładem odpowiednich zachowań uczestników w tym fragmencie społecznego życia (s. XV).

Przyjmując taką perspektywę oglądu poradniczej praktyki, która „zdecydowanie wyodrębnia się z innych społecznych praktyk bądź sposobów bycia ludzi” (s. XXIII) i prowadzonych w jej ramach oraz nad nią dyskursów, zamierza Autorka w swojej pracy skonfrontować dotychczasowe modele, koncepcje i konstrukcje, przededefiniowując przy tym terminy dotąd używane w opisach poradnictwa i wykorzystując nowe pojęcia, takie jak: ambiwalencja, dyskurs, emergencja, racjonalność, relacje społecznego rezonansu. „Określają one” – jak twierdzi – „zjawiska i procesy nieczęsto uwzględniane w dotychczasowym dyskursie paradoznanawczym” (s. XVII). Jaki jest cel tych zabiegów? Otwarcie nowego spojrzenia, nowej perspektywy konceptualizacji poradnictwa, poprzez swoistą egzegezę emergencji poradnictwa i pogłębienie jego rozumienia. Tym samym, jak zauważa Alicja Kargulowa, poradnictwo jako zjawisko niejednoznaczne i złożone zyskać może głębszą, polifoniczną perspektywę interpretacyjną, odsłaniającą specyfikę, zmienność, niejednoznaczność, nieprzewidywalność poradniczych działań i wielorakość „różnych emergentnych »światów poradnictwa«” (s. XXII).

Praca składa się z dziewięciu rozdziałów, dopełnionych Wstępem i Zakończeniem. Opatrzona jest obszerną Bibliografią, Indekssem rzeczowym oraz Indekssem osób.

W rozdziale pierwszym Autorka analizuje poradnictwo jako specyficzny przedmiot badań różnych dyscyplin naukowych oraz przedstawia metodologiczne przesłanki konceptualizacji oraz interpretacji poradnictwa. Przywołując szeroki kontekst piśmiennictwa z zakresu nauk społecznych, uwypuklając różne stanowiska zarysowujące się w badaniach poradniczej teorii i praktyki, wskazuje na obecne dyskursy oraz paradygmaty paradoznanawcze. Następnie prezentuje „emergentny charakter relacji rezonansu społecznego” w „galaktyce poradnictwa” (s. 10). Skupia uwagę nie tyle na zewnętrznym kontekście, a bardziej na wewnętrznej morfologii „galaktyki poradnictwa utkanej z psychologicznych stanów zarówno radzącego się, jak i doradcy jako osób zmagających się z problemami,” uznając, że wszystkie te elementy cała ta „triada” tworzy „psychologiczny pejzaż

poradniczej sytuacji” (s. 12). W konsekwencji, jak zauważa Autorka, relacje zachodzące na różnych poziomach „galaktyki poradnictwa” powstają w więziach międzyosobowych i odpowiednich warunkach społeczno-kulturowych, jednakże dotyczą bardzo różnych kategorii problemów. Zaznacza przy tym, że istota pojedynczej emergentnej sytuacji poradniczej tkwi w specyficznym kontekście psychologicznym, wynikającym z relacji doradca – radzący się oraz towarzyszącym temu, nieprzewidywalnym, niepowtarzalnym, nowym przeżyciom i doznaniom. Wytwarzana w ten sposób aura obejmuje zatem wszystkie poziomy poradniczego *modus operandi*. Śledząc przemiany poradniczej praktyki, postrzega ją Autorka jako swego rodzaju

„galaktykę” powstałą z odrębnych całości pozostających w określonych wobec siebie relacjach i związkach, lokujących się w przestrzeni społecznej i kulturowej rzeczywistości (s. 33).

W rozdziale drugim, na bazie teorii emergencji, Badaczka ukierunkowuje swoją uwagę na strukturalny układ „galaktyki poradnictwa” i procesy, które w niej zachodzą. Osadzając poradnictwo w strukturze społecznej rzeczywistości, postrzega je jako swosity subproces życia społecznego, którego zasadniczym, priorytetowym celem jest „optymalizacja życia przez przekształcenie ludzkiej bezradności w zaradność” (s. 59). Stwierdza:

Synergia działań organizatorów życia społecznego i oddolnie działających podmiotów oraz rodzaje nawiązywanych relacji decydują o kooperacji poszczególnych jej poziomów i emergencji całości, o tym, że wszystkie poziomy tworzą pewną całość, pozostając w określonych wzajemnych relacjach i zależnościach (s. 60).

W rozdziale trzecim: „Z »galaktyki poradnictwa« w mikroskali. Emergencja biograficznego uczenia się homo consultansa w sytuacji poradniczej”, Autorka koncentruje się na strukturalnym aspekcie biograficznego uczenia się z własnego doświadczenia w sytuacji problemowej. Rozważając udział doradcy w biograficznym uczeniu się konstatuje, iż

biograficzne uczenie się w sytuacji poradniczej nie ma charakteru liniowego (...), ale jest emergentnym procesem społeczno-kulturowym, jest wynikiem krzyżowania się czynników kulturowych (kultury-bycia-w-świecie) i możliwości osobowościowych uczących się (s. 92).

Dalsze dwa rozdziały – czwarty i piąty stanowią prezentację prób wskazania

sposobów rezonowania praktyki poradniczej z emergentną rzeczywistością polityczno-ekonomiczną, czyli neoliberalną rzeczywistością sprzed pandemii, która dodatkowo zwiększyła u wielu osób wcześniej również doświadczaną bezradność, dziś niejednokrotnie wzmocnioną poczuciem utraty kontroli nad własnym życiem (...) i jej performatywnej roli w ponowoczesnej strukturze społecznej, jaką jest społeczeństwo sieci (s. XXI).

Kargulowa najpierw szkicuje neoliberalne konteksty zinstytucjonalizowanego poradnictwa, następnie ukazuje próby teoretycznego uzasadniania w nim neoliberalnych zmian i ich reperkusje, by następnie scharakteryzować, inspirowane neoliberalizmem, modyfikacje podstaw poradnictwa oraz próby nowych rozwiązań. Dokonując zaś deskrypcji „sieciowej »galaktyki poradnictwa«”, struktury poradnictwa w przestrzeni społeczeństwa sieci, zwraca uwagę przede wszystkim na fakt, że w wytworzonej przestrzeni przepływów sieciowych

poradnictwo traci jednoznacznie określoną „formułę” i formę, stając się specyficznym współbyciem lub – ujmując inaczej – specyficznym przepływem (s. 150),

przyjmując emergentną strukturę naturalnej relacji rezonansu społecznego lub sieciowej interakcji pomocowej. Poradnictwo w tym kontekście nie gubi, jak zauważa Autorka, swojego sensu, ale sytuuje się w nowej konstelacji znaczeń i problemów.

W kolejnych rozdziałach Alicja Kargulowa analizuje „galaktykę poradnictwa”, najpierw pod kątem wpływu na jej kształt i wiązane z nią oczekiwania idei zrównoważonego rozwoju (rozdział szósty), kultury indywidualizmu (rozdział siódmy) oraz popkultury (rozdział ósmy). Rozważając aplikację wymienionych podejść dla poradniczej teorii i praktyki, przenikanie ich ducha oraz postulatów do namysłu nad istotą poradnictwa oraz poradniczych działań, stara się z jednej strony dokonać krytycznego oglądu zjawisk i procesów, z drugiej zaś wyodrębnić punkty wspólne, uchwycić założenia, które mają wyraźnie optymistyczny wydźwięk i stwarzają szanse dla optymalizacji poradniczych działań. Dla Autorki jest czymś oczywistym, że odciskające się na organizacji społecznego życia tendencje i nurty oddziałują na rzeczywistość poradniczą, modyfikują poradniczy dyskurs, rodzą w zakresie jego teorii i praktyki nowe dylematy. Generują liczne pytania i problemy dla rozumienia sensu i rozwoju poradnictwa. Poszukiwanie uzasadnienia dla obecności i roli poradnictwa w zmieniającej się dynamicznie współczesności, we współtworzących ją kulturowych prądach oraz ideach stanowi ważny aspekt prowadzonych w tej części pracy rozważań. Rzucają one nowe światło na praktykę poradniczą, otwierają perspektywy oglądu poradniczej interakcji, uświadamiają, w jak znaczącym zakresie kulturowe doświadczenie i kulturowy horyzont zmieniają semantykę poradniczej rzeczywistości, jej sens, język, terminologię, metody pracy. Prowadzony wywód ilustruje także, w jakim stopniu nowy kontekst kulturowo-cywilizacyjny staje się źródłem nowych problemów, jak emergentna organizacja społecznego świata konstytuuje nowe trendy w poradniczej praktyce i przemodelowuje jego strukturę.

Rozdział ostatni – dziewiąty, zatytułowany: „Dwa oblicza rezonansu społecznego w poradniczej praktyce” przedstawia dwa różniące się ontologicznie podejścia do poradniczej praktyki, dwa przeciwstawne stanowiska – scentralizowane i zdecentralizowane. Autorka wychodząc z założenia, że to co społeczne zyskuje swoją reprezentację w praktyce i że różne formy praktyki „są podstawowym mechanizmem uspołecznienia” (s. 242) zauważa, że dominującym sposobem uprawiania poradniczej praktyki stało się współcześnie konstruowanie nar-

racji biograficznej przez radzącego się, angażujące go mentalnie i emocjonalnie, wymagające z kolei od doradcy określonych kompetencji sytuacyjnych, które są niezbędne do nawiązania, podtrzymywania i rozwijania relacji, umiejętności bycia i towarzyszenia radzącemu się. Doradca w interakcji poradniczej byłby tym, który towarzyszy i wspomaga radzącego w „de/re/konstruowaniu jego projektu bycia-w-świecie, w zastanych warunkach społeczno-kulturowych” (s. 244).

Obok tego, przywołując poglądy Rie Thomsen, omawia Kargulowa inny paradygmat, rodzaj podejścia zdecentralizowanego, uprawianego w praktyce życia codziennego, swego rodzaju model „samorodnego poradnictwa” (s. 253), oparty na potencjale aktywności poradniczych możliwych do wykorzystania w społeczności. Jak zauważa Autorka,

taki model poradniczej praktyki oddaje rozwój dramaturgii wzajemnej pomocy realizowanej w małych grupach społecznych charakterystycznych dla późnej nowoczesności (s. 257).

Swoje wywody, odnoszące się do zdecentralizowanego „poradnictwa zaangażowanego”, ilustruje również konkretnym przykładem – badaniami wrocławskiego środowiska poradniczego opartymi na analizie filmu dokumentalnego *Głosy nadziei*, poświęconego powstaniu i odbiorowi audycji radiowej *Głosy wprowadzonych*, transmitowanej w kolumbijskim radio w Bogocie. Kargulowa wskazuje na to, iż w poradnictwie scentralizowanym mamy do czynienia z udzielaniem porad przez profesjonalnego doradcę, natomiast poradnictwo zdecentralizowane nie dysponuje gotowymi wzorcami i scenariuszami działania, nie polega na realizacji szczegółowo opracowanej strategii udzielania pomocy, wymyka się kontroli i planowaniu.

Emergentna poradnicza praktyka jest wytworem relacji rezonansu społecznego, realizuje się poprzez niepowtarzalną, specyficzną aurę, którą wytwarza wspierająca się społeczność (s. 273).

Książka Alicji Kargulowej jest znakomitym studium metapradniczym – refleksją nad istotą poradnictwa, nad tym co dzieje się w poradnictwie i z poradnictwem. Autorka pisze w Zakończeniu:

W podjętych analizach (...) chodziło (...) o przedstawienie postępowania konkretnych jednostek lub grup ludzi, ich sposobów radzenia sobie z problemami, sytuacji, w których radzą się innych, sytuacji, w których oni są doradcami, o konteksty tych sytuacji czy idee i ideologie, jakie wywierają wpływy na poradnictwo, jak i o opisanie roli przedmiotów materialnych wykorzystywanych w „galaktyce poradnictwa”. Przede wszystkim jednak o wypuklenie, że dzięki wymienionym tu problemom i zjawiskom, tej „galaktyce” jako całości przynależy właściwość emergencji przedstawianej w opublikowanych kursach poradniczych. One bowiem, jak każde dyskursy społeczne, tworzą określone konstrukcje symboliczne i wpływają na kształt życia społecznego (s. 275). Zaprezentowana w książce galaktyka poradnictwa nie jawi się (...) jako statyczny konstrukt, ale jako transwersalny proces życia społecznego, kon-

struowany przez określone bycie jednostek i grup, strukturyzowany przez pewną sieć powiązań i dynamikę przepływów, rozwijanych i modelowanych relacjami społecznego rezonansu, ukierunkowanymi na łagodzenie lub usuwanie ludzkiej bezradności i pobudzanie ludzkiej zaradności (s. 283).

Przyjęcie takiej perspektywy sprawia, że praca Alicji Kargulowej dostarcza nie tylko wiedzy na temat poradnictwa, ale nade wszystko stwarza sposobność do namysłu i refleksji nad samym poradnictwem jako praktyką społeczną, nad ludzką kondycją i ludzkim byciem w świecie – wśród innych i z innymi. Posłużyć może, zgodnie z dedykacją Autorki, zarówno badaczom problematyki poradnictwa, jak i refleksyjnym praktykom, zastanawiającym się nad sensem oraz znaczeniem swojego powołania i pracy.

Grażyna Teusz

ORCID 0000-0003-2745-2480

JANUSZ KORCZAK, (2023). *Sam na Sam z Bogiem. Modlitwy tych, którzy się nie modlą*. Warszawa: Wydawnictwo Więź, ss. 99

Wydawnictwo Więź po raz kolejny w ciągu kilkunastu lat wydało pozycję książkową będącą przykładem literatury rzadko tworzonej w języku polskim. Oto na kilkudziesięciu stronach tej publikacji czytelnik ma okazję zagłębić się w treść swoistego traktatu odnośnie duchowości. Wojciech Bonowicz, krakowski poeta i biograf księdza Józefa Tischnera, który napisał wstęp pisze wprost:

to (...) jedna z najważniejszych książek z dziedziny duchowości, jakie napisano w języku polskim (Korczak, 2023, s. 14).

W rozmowie z Tomaszem Terlikowskim dotyczącej książki pojawia się jej porównanie z zapiskami siostry Faustyny Kowalskiej, zawartymi w „Dzienniczku” (który, warto wspomnieć, jest jednym z najbardziej znanych i najczęściej tłumaczonych na świecie tekstów napisanych po polsku). W przypadku jednego i drugiego Autora mamy do czynienia z niezwykle wrażliwością duchową, wynikającą z bogactwa życia wewnętrznego.

Chociaż Korczak niejako w formie asekuracji dodaje w tytule: *Modlitwy tych, którzy się nie modlą*, to trzeba stwierdzić, że trafia w sedno i skupia uwagę na tym co istotne w praktyce oracji. Korczak nie był formalnie związany z żadną wspólnotą religijną – nie można bowiem traktować, jako dowodu przynależności do wspólnoty judaistycznej, wpisu Starego Doktora złożonego we wrześniu 1940 roku w kwestionariuszu zgłoszenia zawodów leczniczych, gdzie w rubryce „wyznanie religijne” wpisał „mojżeszowe”. W jego domu rodzinnym nie praktykowano religii żydowskiej, mimo to sprawy duchowości zaprzętały jego uwagę przez całe życie. Czerpał z różnych źródeł, zarówno z chrześcijaństwa